

Tietokirja Šuomen karjalankielisistä

Anneli Sarhima on kirjuttanut arvokkaan tietopaketin Šuomešša eläjistä karjalan kielien pakasijista, hejän kieleštäh, kulttuuristah ta istorijaštah. Kirjuttaja on šakšalaisen Johannes Gutenberg -yliopiston professori. Vuosina 2010–2013 hiän oli toimin monitieteisen kansainvälisen ELDIA (European Language Diversity for All) -projektin pääkoordinaattorina, min tarkotuksena oli tutkia suomelais-ugrilaisia vähemmistökielie. Yksi tutkituista kielivähemmistöistä oltih Šuomen karjalankieliset, kumpasien kielen tilašta šuatih uutta tutkimuštietuo.

Karjalan kieli on Šuomešša ei-alovehellini vähemmistökieli, kumpasen kielellini statussi on kotoperäni kieli, mityš on šamoin šuomen kieli. Šuurin ryhmä Šuomen karjalankielisistä ollah ne, kumpasie oli evakoitu Šuomeh Raja-Karjalašta ta Petsamošta toisen muajilmanšovan jälkeh šekä eryähät Šuomen itäisimpien kuntien karjalankieliset (mm. Šuomuššalmen vienalaiskylät) šekä ne, kumpaset puattih Šuomeh Vienašta ta Aunukšešta. Sarhima arvioi ympäri Šuome eläjien karjalan pakasijien miäräksi 11 300.

"VAKAVAŠTI TA KRIITISEŠTI UHANALANI"

Tietokirja on monipuolini ta šelkie kokonaisuš, missä esitelläh aluksi peruskäsittehet – Karjala, karjalaiset, karjalan kieli ta karjalankielini kulttuuri, käyväh läpi karjalan kielen istorija ta kielen muistomerkit šekä Šuomešša paistun karjalan murrehpiirtehet. Šen jälkeh on luajittu istorijallini kačahuš kieliyhteisön vaiheih šotien jaloissa ta Sarhima vastuau kyšymykšeh, mintäh karjala ei nävy nykyšuumelaisešša kielimaisemašša.

Luatija kuvuu monipuolisešti ta eri tahojen – kielentutkijien, suomelaispoliitikkojen, kulttuurivaikuttajien ta ortodoksisen kirikön – toiminnan vaikutuksen karjalan kielen asemah šekä šen tietosen suomelaispolitiikan, mi on johtan šiuh, jotta karjalan kieli on nyt kielitaitoilytykšien ta kielituottehien ošalta "vakavašti ta kriitisešti uhanalani" ta pakasijien motivatijon ta muijen henkisien valmiukšien šekä yhteiskunnan tuven ošalta "akuutisti uhanalani".

Täh kuvaukšeh šisältyy monie karjalankielisiltä ičeltähki tiijuštamatta jänehie tahi heilä täyšin uušie tietoja hukatuista mahdollisukšista varšinki šiitäh, miten karjalankielini kouluopasuš olis ollut

Johannes Gutenberg -yliopiston professori Anneli Sarhima.

ELDIA-projektin tuloksien pohjalla Sarhima kertoo, ken Šuomešša pakajau karjalua ta missä tilantehešša.

1900-luvun alkupuolella mahollini Raja-Karjalašša, ka šiitäh ei järješetty tai miten ortodoksini kirikkö on šuhtautun karjalankielisien jäsenieh muamokieleh.

ELDIA-projektin tuloksien pohjalla Sarhima kertoo, ken Šuomešša pakajau karjalua ta missä tilantehešša. Karjalankieliset Šuomešša ollah kaikki kakšikieliseie eikä karjalan kieli enyä šiirry šukupolvelta toisella. Niinpä karjalan pakasijat ollah pääšiäntöšesti yli 65-vuotiseie. Viisiportahini kielen elinvoimaisušmittari näyttäh karjalan uhanalaisuon ašteen olovan o tahi 1, mi tarkottau, jotta pitäy ruveta tehokkahašti toimimah.

YHTEISTYÖ ANTAA TOIVUO

Kirjan kaksi viimeis-

tä lukuo käsittelöy kielipolitiikka ta karjalan asemua kielilakienhyväkšymis-sistemissä šekä esittelöy ainuon karjalan kielen etujen valvontajärještön Karjalan Kielen Seuran šekä eryähie muita karjalaisjärještöjä ta niijen toimintua kielen elävüttämisekši.

Teoš antau kattavan kuvan šiitäh, mitä karjalan kielen hyväkši on täh männeššä ruattu dokumentoimalla ne kielituottehet, kumpasien avulla kielitä pyritäh elävüttämäh. Kielen tulovaisuon kannalta virinnyt yhteistyö Venäjän karjalankielisien kera antau toivuo.

Himottais toivottua, jotta Šuomešša ta Venäjällä julkaistuja kielituottehie olis šuatavissa kummaššaki muašša. Merkittävä rooli tulou olomah elektronisilla kielituottehilla, kumpaset voijah internetin kautta hyövyttähä karjalaisie rajan kahta puolta.

KIRJAN ERITYISAŠNIJO

Sarhima kumuou kirjašša šiitkeitä harhakäsitkyšie kuin esimerkiksi karjalan kielen ymmärtämisen šuomen murtehekši ta šelventäh asietta kuvuamalla karjalan ta šuomen kielen eroja šekä karjalan šisäistä kielellistä vaihteluo. Kirjan erityisašnijona voit mainita še, jotta kirjuttaja mainiččou ušeita karjalankielisien istorijah ta nykypäiväh

Anneli Sarhima "Vaietut ja vaiennetut. Karjalankieliset karjalaiset Suomessa". – Tietolipas 256. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 2017. ISBN 978-952-222-890-1.

liittyvie kyšymykšie, kumpaset kaivatah lisyä tutkimušta. Niijen kešen on šemmosie kuin karjalankielisien kulttuurin nykykirjo, yhtehmänörakentehen muuttumisen vaikutuš kielen šiirtymiseh šukupolvelta toisella, karjalaisien kouluttautumini, Šuomen karjalankielisien pakinan tallentamini.

Kirjan kiistämätöin ašnijo on še, jotta še noštou esih marginaalih jänöyöt karjalan kielen pakasijat, herättäh tiijuštamah karjalankielisien epätaša-arvosen kohtelun ta toivottavašti parantau näin hejän ičeymmärryštäh kielen ta kulttuurin nykytilašta šekä kohtentau kielellistä ičetuntuo.

Tevošta voit šuosittelä luvettavakši jokahisella karjalaisella. Vakavašti uhanalasan kielen säilymini tarkottau aina virkkuja ta jänterie toimenpitehie. Täššä tilantehešša onki tervehtullutta, jotta kielienpakasijien tunnepohjaseen muamokieleh šuhtautumisen rinnalla julkaissah ajantašaista tietehellistä tutkimušta, missä annetah šelkeitä toimenpitehšuosituksie kielen elinvoiman kašvattamiseksi.

YHTEH HIILEH PUHALTUAN

Sarhima šuhtautuu karjalan kielen tulovaisuoh luottavasešti tietyillä ehtoloilla: karjalan kielellä on Šuomešša iellytykšet noušša uhanalasešta tilaštah, ka karjalankielisien on iče käytettävä kielitä aktiivisemmin, yhteiskunnan tuven on oltava jännterä, ta kieliyhteisön on toimittava jämäkäšti yhteh hiileh puhaltuan.

Tietokirja on monipuolini ta šelkie kokonaisuš, missä esitelläh aluksi peruskäsittehet – Karjala, karjalaiset, karjalan kieli ta karjalankielini kulttuuri, käyväh läpi karjalan kielen istorija ta kielen muistomerkit šekä Šuomešša paistun karjalan murrehpiirtehet.

Aika on käynyn vähällä, min takie "Vaietut ja vaiennetut" on Šuomen karjalankielisillä erityisen arvokas kieliruato, mi toivottavašti ošaltah herättäh suomelaisen yhteiskunnan šelkiyttämäh karjalan kielen aseman ta lisyämäh šen kotoperäsenä kielenä peruššulajin kielipykäläh kansalliskielien ta alkuperäiskielen rinnalla, ta antamah šillä yhenvertasen kohtelun. Šen, mintäh karjalankielini yhteisö tämän ašniččou, Sarhima näyttäh kirjaššah vakuuttavašti.

Lea Siilin, Joensuu

(Kirjuttaja on Itä-Šuomen yliopiston venäjän kielen professori emerita, kumpani johtau suomelais-venäläistä Vertailova karjalan kielioppi -yhteistyöprojekte.)